

ДНЗ «КОТОВСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ»

*Методика й організація уроків
української мови та літератури
за технологією розвитку критичного мислення*

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

(ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ)

*Виконавець: викладач української мови
та літератури, спеціаліст 1-ї категорії
Тупік Світлана Петрівна*

*Розглянуто і ухвалено
на засіданні циклової методичної комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін*

Протокол № ____ від ____ . ____ .2012 року

Котовськ, 2012

АНОТАЦІЯ

Дана методична розробка висвітлює теоретичні питання методики й організації уроків з української мови та літератури за технологією формування і розвитку критичного мислення, а також практичні поради щодо організації на уроці найефективніших прийомів і форм роботи на уроці. До теоретичних питань та практичних порад додаються методичні розробки уроків української літератури за технологією розвитку критичного мислення.

Методична розробка складена на основі власного педагогічного досвіду, що опирається на педагогічні спостереження і педагогічну практику. Розрахована на викладачів суспільно-гуманітарного циклу (зокрема української мови та літератури), а також викладачів предметів загальноосвітнього циклу.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	С.2.
ОСНОВНА ЧАСТИНА	
Розділ 1. Критичне мислення учнів – вимога сучасності.	
1. Дослідження «критичного мислення» у науковій педагогічній літературі	С.4
2. Формування основних груп компетентностей на уроках критичного мислення.....	С.10
Розділ 2. Методика проведення уроків розвитку критичного мислення	
2.1 Основні етапи уроку критичного мислення.....	С.16
2.2 Методи, форми і прийоми роботи на уроці.....	С.18
ВИСНОВОК	С.27
ДОДАТКИ	
Додатки 1 – 2: Розробка двох уроків за творчістю І.Франка за технологією розвитку критичного мислення.....	С.28

Вступ

Фундаментальними особливостями сучасного світу, до якого входить випускник професійно-технічних закладів освіти, є постійні зміни. Інформація швидко примножується, оновлюється, ідеї переосмислюються. У такому мінливому середовищі здатні орієнтуватися та активно діяти лише ті особистості, які вміють адаптуватися до постійних швидких змін, вирішувати складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору та приймати зважені рішення. Це повинні бути комунікативні особистості, які здатні генерувати оригінальні ідеї.

З особистого досвіду роботи в професійно-технічному навчальному закладі я переконалася, що більшість учнів не вміють висловлювати свої думки, обстоювати власну позицію, приймати самостійні рішення. У них спостерігається спад мовленнєвої культури, а маючи теоретичні знання, учні припускаються безлічі помилок у практичному використанні теоретичних знань.

Тому виникає потреба постійно вдосконалювати форми організації навчального процесу, створювати необхідні умови для розвитку та самореалізації особистості з метою підвищення ефективності навчального процесу. Для цього потрібно обирати такі методи, форми та прийоми роботи, які допомагають максимально активізувати діяльність учнів, щоб сформувати в них потребу і вміння критично мислити, щоб учні були здатні сприймати інформацію, ретельно й критично аналізувати її, бачити помилки або логічні порушення в чужому мовленні, вміти їх аналізувати, спів ставляти, удосконалювати.

Зважаючи на те, що урок залишається основною формою організації навчального процесу, то для вирішення цього кола питань пропоную планувати такі уроки, які організаційно та методологічно забезпечать процес формування і розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови та літератури.

Технологія розвитку критичного мислення допоможе педагогам розв'язати такі завдання:

- 1) засвоєння предметних знань, умінь і навичок;
- 2) оволодіння методами роботи з інформацією;
- 3) створення стійкої мотивації до навчання;
- 4) спонукання до самоосвіти, прийняття зважених рішень, обміну думками;
- 5) готовність до роботи з новою інформацією, до пошуку аргументованих шляхів розв'язання проблем, до спілкування з іншими.

Метою даної роботи є:

- висвітлити різні підходи науковців до визначення поняття «критичне мислення»;
- розглянути основні групи компетентностей, які формуються і розвиваються на уроках критичного мислення;
- познайомити із структурою уроку за технологією розвитку критичного мислення, методами навчання, формами та прийомами роботи учнів на уроці;
- розглянути, як можна поєднати традиційні методи навчання літератури з етапами уроку критичного мислення;
- показати практичне застосування даних методів, прийомів та форм роботи на уроці на прикладі розроблених уроків за творчістю І.Франка.

Розділ 1. Критичне мислення учнів – вимога сучасності.

1. Дослідження «критичного мислення» у науковій педагогічній літературі

Технологія розвитку критичного мислення – це сучасна освітня технологія, яка розроблена американськими спеціалістами з педагогіки на основі узагальнення досвіду світової педагогіки та психології і виходячи із актуальних потреб системи освіти. Почала поширюватися з 1996 року і пройшла апробацію в школах Америки, Європи та країн СНД.

Сьогодні існує безліч визначень поняття «критичне мислення». У контексті педагогічної технології заслуговують на увагу такі:

1) психологічної орієнтації (акцент на мотиваційних аспектах розвитку здібностей критичного мислення):

- «Критичне мислення носить рефлексивний характер і має відношення до спілкування, до психології особистості. Воно пов'язане не тільки з пізнавальною, але й із мотиваційною сферою, із самосвідомістю» (Т. Ноель - Цигульська);

- «Одна з основних рис критичного мислення – трансцендентальної» рефлексії, яка вимагає від мислячого об'єкта самозвіту в тому, для якої з функцій свідомості мислення використовується: для ціннісної орієнтації, для пізнання чи пошуків засобів досягнення цілей» (Л. Калінніков).

2) педагогічної орієнтації (акцент на методичних і практичних аспектах розвитку здібностей до критичного мислення):

«Критичне мислення є явище соціальне і самостійне. Інформація є початковим, а не кінцевим пунктом критичного мислення. Воно починається з постановки запитань і проблем, які потрібно розв'язати» (Клустер);

«Критичне мислення – це використання когнітивних технік або стратегій, які підвищують вірогідність отримання бажаного кінцевого результату. Це

визначення характеризує мислення як дещо, що відрізняється контрольованістю, обґрунтованістю та цілеспрямованістю...» (Халпер).

3) життєтворчої орієнтації:

«Критичне мислення – це передусім усвідомлене ставлення до своїх дій (освітніх у тому числі): уміння обирати з усього об'єму культурної спадщини саме те, що приваблює саме тебе, уміння пояснити свій вибір, дібрати яскраві приклади – сформулювати певну життєву позицію з певного питання» (Є. Полюдова).

Р. Пол, Е Бінкер, Е. Мартін, К. Едамсон виділили 35 основних показників критичного мислення, серед яких варто звернути увагу на такі:

Афективні:

- Самостійність мислення;
- Розуміння егоцентричних і соціоцентричних мотивів;
- Утримання від поспішливих суджень та рішень;
- Сміливість та добросовісність мислення.

Макрокогнітивні:

- Співставлення аналогічних ситуацій;
- Розробка оціночних критеріїв (ясність загальнолюдських цінностей і норм);
- Розгляд питання з різних сторін;
- Глибина мислення (виділення найбільш значущих питань);
- Вироблення конкретних рішень;
- Аналіз та оцінка лій та поведінки людей;
- Критичне слухання (діалог «без слів»);
- Уміння розмірковувати логічно (оцінка поглядів, підходів, гіпотез).

Мікрокогнітивні:

- Співставлення абстрактних понять дійсності;

- Аналіз та оцінка висловлювань;
- Аналіз та оцінка висновків;
- Уміння бачити протиріччя в судженнях;
- Аналіз прямих та опосередкованих наслідків подій (явищ).

Дуже важливо усвідомити, що «критичність» мислення не зводиться до заперечення негативного через розкриття його природи, а спрямована на виявлення в ході критичного осмислення та утвердження позитивного (О.Короченський). Таке конструктивне вираження позитивного і негативного становить оцінювальний компонент критичного мислення, який відноситься також до оцінки самого розумового процесу.

Механізм критичного мислення включає в себе психологічні процеси рефлексії, аналітико – синтетичну розумову діяльність, практичну орієнтацію, внаслідок чого може бути представлено як форма практичної логіки.

У науковій літературі розвиток критичного мислення традиційно пов'язується з проблемним навчанням, під яким слід розуміти таку організацію навчального процесу, яка передбачає створення у свідомості учнів під керівництвом викладача проблемних ситуацій та активної самостійної діяльності учнів з їх розв'язання, у результаті чого відбувається творче оволодіння знаннями, вміннями, навичками та розвиток розумових здібностей.

У науковій і методичній літературі описано технології розвитку критичного мислення на різних навчальних предметах, у тому числі й ефективні прийоми:

- «Плюс – мінус - цікаво» (актуалізація емоційного ставлення у зв'язку з матеріалом);
- «Інсерт» (можливість оцінити власні знання, співставивши їх із новою інформацією);
- «Асоціації» (встановлення асоціативних зв'язків між фактами, поняттями, явищами, ідеями);

- «Зигзаг» або «Ажурна пилка» (спосіб обміну інформацією);
- «Перехресна дискусія» (парна робота з метою обговорення теми з різних сторін, знаходження аргументів та контраргументів).

Аналіз літератури з теми свідчить, що критичність мислення як здатність аналізувати ситуацію, вчинки, діяльність, виділяти в них достоїнства й недоліки, виробляти з приводу них власне судження є одним з показників життєдіяльності дитини; критичне мислення визначається як необхідна якість, яка допомагає знайти своє місце в житті, ефективно освоїти життєві й соціальні ролі; критичне мислення вважається одним із складників життєвої компетентності; орієнтація на виховання здатності до критичного мислення є однією з домінант освіти життєвої компетентності на відміну від традиційної освіти.

У педагогічній літературі існує думка, що критичне мислення дуже близьке до логічного і системного, але його слід відмежовувати від творчого мислення.

Однак провести чітку межу між ними дуже важко. На думку С. Заір – Бека, критичне мислення як оціночне, рефлексивне, відкрите, яке не приймає догм і розвивається шляхом накладання нової інформації на життєвий особистісний досвід, є відправною точкою для творчого мислення, яке не передбачає оціночності, а продукує нові ідеї, що виходять за межі життєвого досвіду, зовнішніх норм і правил.

Н. Юліна зазначає, що критичне мислення і творче мислення взаємодіють між собою у спонтанному розумовому процесі, між ними існує зворотній зв'язок, а їх єдність – це комплексне мислення вищого порядку.

Таким чином, можна зробити висновок, що критичне мислення – це складний процес творчого переосмислення понять та інформації. Це активний процес пізнання, який відбувається одночасно на декількох рівнях. Адже знання, що засвоює людина, яка критично мислить, постійно диференціюються й систематизуються з точки зору ступеня їх вірогідності та достовірності.

Критичне мислення – це мислення вищого і порядку, а це означає, що у процесі його розвитку особистість творчо оволодіває знаннями, уміннями і навичками.

А це означає, що критичне мислення - це необхідна якість, яка допомагає знайти особистості своє місце в житті, є одним із складників життєвої компетентності. Адже воно спирається на отриману інформацію, усвідомлене сприйняття власної розумової діяльності в оточуючому інтелектуальному середовищі.

2. Формування основних груп компетентностей учнів на уроках критичного мислення

Сучасна освітня технологія розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури розв'язує задачі освітньої мотивації, інформаційної грамотності, культури письма та соціальної (життєвої) компетентності, а саме: підвищення інтересу до процесу навчання та активного сприйняття навчального матеріалу; розвиток здатності до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з інформацією будь-якої складності; формування навичок написання текстів різних жанрів; формування комунікативних навичок та відповідальності за знання.

Технологія розвитку критичного мислення пропонує набір конкретних методичних прийомів, які потрібні для використання на різних рівнях освіти (дитячий садочок – школа – ПТНЗ - ВНЗ), в різних предметних галузях, видах та формах роботи. Технологія розрахована не на запам'ятовування, а на осмислений творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та її розв'язання.

Розвиток критичного мислення можливий за виконання наступних умов:

1) якщо педагог приймає різні ідеї, думки; підтримує активність учнів у процесі навчання; підтримує у них упевненість у тому, що вони не ризикують бути незрозумілими; вірить у кожного учня;

2) якщо учні відкриті для педагога, для розвитку педагогом і саморозвитку впевненості в собі, здатні усвідомити і зрозуміти цінність своїх ідей та думок; беруть активну участь у навчальному процесі; поважають різні думки.

Критичне мислення вважається одним із складників життєвої компетентності; орієнтація на виховання здатності до критичного мислення є однією з домінант освіти життєвої компетентності на відміну від традиційної освіти. Розглянемо можливості уроку критичного мислення у формуванні кожної окремої групи компетентностей у таблиці 1.1:

Групи компетентностей та їх сутність	Можливості уроку критичного мислення у формуванні груп компетентностей
Соціальна: - уміння робити вибір; - уміння приймати рішення; - уміння брати на себе відповідальність; - уміння безконфліктно співіснувати.	Забезпечення активності учня: - стимулювання пізнавальної активності; - забезпечення співробітництва та мотивації діяльності; - пошук шляхів розв'язання проблем; - установлення причинно-наслідкових зв'язків; - уміння використовувати власний досвід; - розвиток розумових здібностей; - формування адекватної оцінки та самооцінки.
Полікультурна: - оволодіння досягненнями культури; - розуміння інших людей, індивідуальності, їх відмінності за соціальними, національними, культурними та іншими ознаками	Забезпечення розширення кругозору та підвищення культурного рівня учнів: - забезпечення взаємодії учнів; - усвідомлення ролі предмета в розвитку культури; - визначення ставлення до особистої діяльності та діяльності інших людей; - повага до чужої праці; - вплив освітнього середовища на розвиток учнів; - співвіднесення навчання із власним досвідом; - формування загальнолюдських цінностей.
Комунікативна: уміння спілкуватися усно, письмово, рідною мовою	Обговорення проблем - формування особистої точки зору; - уміння її доводити, аргументувати; - розвиток культури мовлення; - адекватне ставлення до критики; - стимулювання критичного мислення до себе; - уміння адаптуватися у мовному середовищі (діалектна мова).
Інформаційна: уміння здобувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел	Використання різних джерел інформації - уміння опрацьовувати інформацію для отримання певного продукту; - аналіз та критичне ставлення до інформації; - самостійне опрацювання інформації; - розуміння та усвідомлення інформації.

Саморозвитку та самоосвіти: готовність та потреба навчатися протягом усього життя	Узагальнення набутих знань - організація власних прийомів навчання та самоосвітньої діяльності; - мотивація саморозвитку; - залучення та збагачення власного досвіду; - підтримка пізнавального інтересу; - потреба в нових знаннях; - співвіднесення теоретичних знань з практикою.
Продуктивної творчої діяльності: готовність та потреба у творчості	- вміння побачити та сформулювати проблему; знаходити нові розв'язання; діяти в нестандартних ситуаціях; - активізація творчих здібностей учнів

Таблиця 1.1 Групи компетентностей та розвиток їх на уроці

Яким чином реалізувати можливості предмета української мови чи літератури щодо формування основних груп компетентностей учнів:

Соціальна компетентність:

- Вибір викладачем завдань, що передбачають самостійний пошук їх розв'язання учнями.
- Надання учням можливості обрати варіант завдання чи шляху розв'язання проблемної ситуації або вправи.
- Надання учням можливості розв'язання нетипових ситуацій.
- Використання оцінювання та взаємооцінювання учнів.
- Знаходження різних шляхів вирішення проблемної ситуації.
- Залучення дітей до роботи в парах, групах.
- Використання індивідуальних, різнорівневих завдань.
- Надання учням можливості проявляти ініціативу.
- Планування заходів предметних тижнів, у яких передбачається самостійна активна діяльність учнів.

Полікультурна компетентність:

- Використання інформації з історії літератури, з історії розвитку мови.
- Розв'язування ситуацій історико-культурного та історико-соціального змісту.
- Розв'язування задач екологічного змісту.

- Повідомлення про внесок у літературу письменників неукраїнського походження.
- Наголошення на внеску в розвиток літератури українських письменників.

Комунікативна компетентність:

- Стимулювання учнів до висловлення особистої точки зору.
- Формування, розвиток та удосконалення вміння учнів формулювати мету особистої діяльності та підбивати підсумки за її результатами.
- Коментування учнями розв'язаних ними проблемних ситуацій, виконаних творчих робіт чи проектів.
- Застосування взаємодопомоги, взаємоперевірки з можливим подальшим коментуванням.
- Організація парної, групової роботи.
- Підготовка учнями завдань, запитань для інших учнів на уроки та позакласні заходи.
- Випуск літературних стінних газет з метою популяризації знань з літератури.
- Забезпечення толерантного спілкування учнів у процесі роботи на уроці та в позаурочних заходах.

Інформаційна компетентність:

- Залучення викладачем додаткової інформації в процесі викладання літератури.
- Стимулювання учнів до використання додаткової інформації.
- Використання схем, таблиць як джерел інформації та складання схем, таблиць, планів як результату роботи учнів з інформацією.
- Навчання учнів співвідношенню теоретичних знань з конкретними життєвими ситуаціями.
- Навчання учнів інформаційного прогнозування.

Компетентність самоосвіти та саморозвитку:

- Використання випереджувальних завдань, що передбачають активну самостійну та самоосвітню діяльність учнів.
- Консультування учнів з питань самоосвіти.
- Організація інтелектуальних конкурсів, ігор, предметних тижнів, що передбачають самоосвітню діяльність.
- Використання завдань з предмета, що передбачають пояснення учням певних питань.
- Залучення учнів до роботи консультантами, інструкторами, що підтримує їх самоосвітній тонус.
- Поради щодо використання додаткової літератури, участі в конкурсах, олімпіадах як засобів для самоосвіти.

Компетентність продуктивної творчої діяльності:

- Забезпечення наукового рівня викладання літератури.
- Використання творчих завдань.
- Створення проблемних ситуацій.
- Знаходження різних шляхів розв'язання проблемних та нестандартних ситуацій.
- Складання та розв'язування учнями тестів, контрольних питань, кросвордів тощо.
- Складання та інсценування учнями літературних казок.
- Залучення учнів до виготовлення демонстраційного матеріалу: таблиць, схем; роздаткового матеріалу .
- Залучення учнів до участі в інтелектуальних конкурсах тощо.
- Залучення учнів до участі в олімпіадах.
- Залучення учнів до розробки та участі в заходах предметних тижнів.

Отже, формування компетентності учня здійснюється не тільки шляхом реалізації відповідного оновленого змісту освіти, але й вибором адекватних методів та технологій навчання. Однією з найрезультативніших технологій

формування компетентностей учня вважається технологія розвитку критичного мислення. Вона універсальна, надпредметна, міждисциплінарна, дозволяє здобути такі вміння, як уміння працювати в різних галузях знань з інформаційним потоком; уміння висловлювати власні думки усно та письмово, чітко та коректно стосовно оточуючих; уміння формувати особисту точку зору, власну думку на підставі осмислення різноманітного досвіду, ідей та уявлень; уміння розв'язувати проблеми; здатність самостійно займатися власною освітою; уміння співпрацювати та працювати в групах. Але сама по собі технологія не вичерпує арсеналу можливостей формування компетентності, до того ж без методів навчання літератури неможливо опанувати літературою, формувати відповідні знання, вміння і навички. Тому вважаю за доцільне у своїй роботі поєднувати елементи уроку критичного мислення та стратегії цієї технології з традиційними методами навчання літератури.

Однак на уроках української мови та літератури доцільно поєднувати елементи уроку критичного мислення з традиційними методами навчання мови та літератури у рамках стратегії технології розвитку критичного мислення.

Розділ 2. Методика проведення уроків розвитку критичного мислення

2.1 Основні етапи уроку критичного мислення

Технологія формування та розвитку критичного мислення — система діяльності, що базується на дослідженні проблем та ситуацій на основі самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації відносно особистих потреб і цілей.

Урок критичного мислення має певну структуру та складається з п'яти основних етапів {схема 1.1):

Схема 2.1. Основні етапи уроку критичного мислення

1. Розминка замінює так звані організаційні моменти класичного уроку.

Головна функція — створення сприятливого психологічного клімату на уроці.

Теплий психологічний клімат сприяє:

- кращому засвоєнню навчального матеріалу;
- підвищенню авторитету вчителя;
- психологічному розвантаженню учнів, які за день мають 7 - 8 різних уроків.

2. Обґрунтування навчання передбачає:

- постановку мети уроку;
- розвиток внутрішньої мотивації до вивчення конкретної теми та предмета в цілому.

Актуальність етапу полягає в тому, що навчальний матеріал засвоюється краще, коли:

- учні розуміють його конкретну практичну значущість для кожного з них;
- чітко знають, що вимагатиметься від них на уроці.

3. Актуалізація

Девіз етапу: «Пробудіть, викличте зацікавленість, схвилюйте, спровокуйте учнів пригадати те, що вони знають». На цьому етапі відтворюються знання, вміння, потрібні для наступних етапів уроку, встановлюється рівень досягнень з теми.

Актуальність етапу в тому, що знання, пов'язані з досвідом учня, запам'ятовуються краще та швидше, і таким чином створюються умови для «відкриття», самостійного добування знань, і за цих умов підвищується роль учня на уроці.

4. Усвідомлення змісту

На цьому етапі учень знайомиться з новою інформацією, аналізує, ви-значає особисте її розуміння, викладач має найменший вплив на учня.

Актуальність етапу в тому, що передбачає розвиток уміння:

- працювати з інформацією;
- працювати самостійно;
- виділяти головне, суттєве;
- формування компетентності учнів з предмета.

5. Рефлексія

Учень стає власником ідеї, інформації, знань. На даному етапі забезпечується:

- можливість використання знань;
- обмін знаннями з іншими учнями;

- оцінка та самооцінка діяльності.

Актуальність етапу:

- можливість усвідомлення того, що було зроблено на уроці;
- демонстрація знань та того, як можна застосовувати знання;
- можливість замислитись над підвищенням якості роботи;
- можливість диференціації домашнього завдання;
- визначення необхідності корекції.

2.2 Методи, форми і прийоми роботи на уроці

Як вписати дані етапи в структуру звичайного уроку?

Пропоную структуру уроку, яка виглядає приблизно так:

- 1) Організаційний момент;
- 2) Розминка;
- 3) Мотивація навчальної діяльності;
- 4) Оголошення теми та прогнозування очікуваних результатів;
- 5) Надання необхідної інформації;
- 6) Інтерактивна вправа;
- 7) Рефлексія.

Таким чином, зберігши основні етапи уроку, які пропонують дослідники на сторінках педагогічної літератури, я розширюю її та конкретизую.

Обов'язковим елементом уроку розвитку критичного мислення є розминка, яка емоційно налаштовує учнів на відповідний настрій. Розминку пропоную проводити методом незакінчених речень:

Наприклад, «Мені затишно, коли.....», «Я почуваю себе роздратованим, коли.....», «Я люблю, коли.....»; «Найбільше в житті я хотів би, щоб.....», «Коли я стану майстром своєї справи, то.....», «Настане той

момент у житті, коли.....» тощо. Кожен учень доповнює речення і відчуває увагу до себе, до своїх почуттів.

Можна провести розминку за допомогою виведення Формули успіху.

Наприклад, почати розповідь про нелегкий шлях до успіху відомої їм людини сучасності. Запитати в учнів, у чому секрет успіху, що потрібно, щоб досягти успіху? Відповідь буде у будь-якому випадку такою:

успіх = бажання + сила волі + наполегливість + щоденна праця над собою. Можливо, почуєте у відповідь й інші думки: успіх = фортуна + впливові покровителі + гроші. Потрібно приймати й такі думки. Але щоб вивести формулу успіху, близьку до першої, потрібно зробити правильний вибір відомої їм людини сучасності, яка дійсно проклала самотужки шлях до успіху.

Можна навести приклад проблемної ситуації і знайти шляхи її розв'язання. Метод проблемних ситуацій – це такий спосіб навчання, що передбачає створення проблемної ситуації перед знайомством із новим художнім твором, правил у випадках, коли вони знайомі і зрозумілі учням і на їх розгляд потрібно небагато часу; сприяє приверненню уваги учнів до розв'язання проблеми, а отже, і до теми, що вивчається. Не слід плутати з проблемним методом навчання, як одним із дослідницьких методів, ідеться лише про створення проблемних ситуацій з метою активізації уваги учнів.

Проблемна ситуація – це інтелектуальне утруднення, що виникає у випадку, коли людина не знає, як пояснити деякі явища або факти, не може досягти бажаної мети відомим способом.

Відповідь на поставлене проблемне запитання відбувається під час вивчення нового матеріалу. Створення проблемних ситуацій можна комбінувати з діловою грою.

Також це може бути робота над афоризмом чи прислів'ям або обговорення проблемної життєвої ситуації.

Розкриття власних думок з приводу крилатого вислову чи прислів'я, з приводу пошуків розв'язання проблемної ситуації потребує вивчення попередніх ідей, вірувань, уявлень та досвіду. А для цього потрібен час. Необхідний він і для того, щоб учні висловлювали ці думки, і для обміну думками. Адже без цього неможливо отримати відгуки інших, які б могли удосконалити думку або підштовхнути до подальших міркувань.

Тому для сприяння розвитку критичного мислення важливою умовою є виділення часу, достатнього для обміну думками. Слід мати на увазі, що учні не завжди схильні вільно розмірковувати над важливими ідеями, а часто чекають коли викладач підкаже їм єдину правильну відповідь. Лише учні, які застосовують критичне мислення, можуть вщент розбити теоретичні гіпотези і комбінують ідеї різними способами. Деякі ідеї можуть здатися безглуздими, однак після подальшого вдосконалення і коригування вони можуть набути певної цінності. Для того, щоб процес мислення відбувався вільно, учні повинні отримати дозвіл розмірковувати, породжувати припущення та встановлювати їхню очевидність або безглуздість. Коли учні зрозуміють, що це дозволено, вони більш активно залучатимуться до критичного аналізу. Однак треба провести чітку межу між дозволом і поблажливістю. Учні повинні розуміти, що вони несуть відповідальність за якість своїх думок та чесність відгуків.

Трапляються випадки, коли, дійсно, існує тільки одна правильна відповідь, і тут необхідно бути чесним з учнями. Різноманітними можуть бути лише шляхи пошуку відповіді. Дуже часто це більш важливим, ніж сама відповідь. Якщо ж більша частина часу витрачена на пошук однієї правильної відповіді, то мислення навряд чи відбуватиметься на достатньо високому рівні.

Наступним етапом є оголошення теми уроку та прогнозування очікуваних результатів. Прогнозування – один із дуже важливих етапів. Прогнозуючи результати, учні намагаються налаштувати себе на ефективний урок, який принесе їм моральне задоволення.

Одним із дуже важливих етапів уроку є мотивація навчальної діяльності. Мотив повинен бути зрозумілим, переконливим та порівняно стислим. Мотивація тісно пов'язана з визначенням мети. Під час проведення кожного уроку метод мотивації передбачає відповіді на запитання «Навіщо мені це потрібно?» Мотивами у вивченні української літератури чи мови можуть бути такі:

- Розвиток загальної культури;
- Використання у практичній діяльності;
- Продовження навчання;
- Успішне виконання домашніх завдань, державної підсумкової атестації, завдань зовнішнього тестування вступних іспитів;
- Використання матеріалу під час вивчення наступних тем;
- Міжпредметні зв'язки;
- Розвиток розумових здібностей;
- Внутрішня мотивація кожного учня тощо.

Правильна мотивація, посилюючи пізнавальний інтерес, розширюючись та поглиблюючись, зазвичай призводить до розвитку інтересу особистості – глибинних інтересів до певної галузі: мови чи літератури, математики тощо. Збудження цікавості до матеріалу, що вивчається, - найважливіший метод активізації уваги учнів, актуальний на всіх етапах уроку. На уроках української мови сам по собі інтерес не виникає, теоретичний матеріал з мови цікавить не всіх. Учні повинні зрозуміти, що багато чого можна взяти лише напруженням волі, наполегливою працею. Прикладами використання методу збудження інтересу можуть бути:

- Повідомлення про щось незвичайне, несподіване для учнів;

- Розв'язування проблемної ситуації;
- Звернення до досвіду учнів;
- Розгадування та складання мовних (літературних) кросвордів;
- Використання висловлювань відомих людей;
- «Мозкова атака»;
- Залучення учнів до планування та аналізу уроків тощо.

Мотивувати учнів можна, працюючи над «асоціативним кущем», провівши «соціологічне опитування», «мозкову атаку», розв'язуючи кросворд або розповівши про якусь подію чи парадоксальну ситуацію тощо. Цей етап є своєрідною психологічною паузою, яка дає можливість учням усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати і навіщо. Іншими словами, це і є обґрунтування навчання. І тут дуже важливий момент емоційного настрою, тому необхідно внести елемент інтриги або поставити перед учнями певну проблему, яка викличе у них здивування, інтерес до змісту знань чи шляху їх отримання. Цей етап раджу спланувати і провести так, щоб він став своєрідним «місточком» для представлення теми уроку. Бажано, щоб учні самі сформулювали тему уроку.

Перед тим, як подати нову інформацію учням, необхідно актуалізувати знання, отримані раніше або ті, які набуті з життєвого досвіду. У наступні 3-5 хвилин пропоную використати «вільне письмо»: учні записують те, що вже знають чи думають, що знають про тему. Важливо записати все, що спаде на думку, записати якомога більше. Також можна обговорити з партнером те, що вони знають з теми.

На цьому етапі пропоную також використати такі шаблони незакінчених фраз: **«Що я знаю?»** \implies **«Чого не знаю?»** \implies **«Хочу дізнатися....»**. Таким чином, учні беруть участь у плануванні уроку.

Обов'язковим етапом є надання необхідної інформації. Інформацію пропоную подавати або у формі міні-лекції (з використанням наочності), або надати таку можливість учням, які заздалегідь були підготовлені, або учні самостійно здобувають знання, користуючись підручником, хрестоматією чи інформаційними міні-блоками.

Центральною частиною уроку є інтерактивна вправа. Вона допомагає уникнути пасивного сприйняття інформації. Інтерактивні вправи допомагають краще засвоїти та закріпити навчальний матеріал. Найчастіше у своїй роботі використовую:

- роботу в парах, пропонуючи учням зробити критичний аналіз прочитаного (література) чи редагування письмової роботи один одного (мова), протестувати чи оцінити один одного, проаналізувати вправу чи проблему тощо;
- роботу в малих групах, коли завдання вимагає колективної, а не індивідуальної роботи, коли впевнена, що учні володіють знаннями і вміннями, необхідними для виконання завдання. Обов'язково повідомляю учням про їх ролі («спікер», «секретар», «доповідач», «посередник»). Кожній групі даю конкретне завдання;
- «діалог», суть якого полягає у пошуку групами спільного рішення. Ділю учнівський колектив на 5-6 робочих груп і групу експертів із сильних учнів. За 5 - 10 хвилин робочі групи виконують завдання (можна на ватмані), а група експертів складає свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час. По завершенню кожна група представляє своє вирішення завдання. Експерти на завершення пропонують узагальнену відповідь на завдання. Групи обговорюють їх і доповнюють. До зошитів записують кінцевий результат;
- «спільний проект», який схожий на «діалог», але в кожній групі своє завдання. Ці завдання висвітлюють певну проблему з різних боків. У

результаті виконаної роботи кожна група звітує, записуючи на дошці свої положення. В результаті з відповідей кожної групи складається спільний проект;

- «аналіз ситуації», коли перед учнями стоїть дилема, і її потрібно вирішити, даючи відповідь: «так» чи «ні»;
- «дерево рішень» - учні розв'язують проблему і висовують кілька варіантів її рішення і обговорюють їх;
- «вільне письмо» - учні письмово викладають свої думки з певної теми. Таке письмо використовую лише тоді, коли в учнів уже є певні знання з тієї чи іншої проблеми.

Завершити цей етап потрібно перевіркою засвоєних знань. Перевірку раджу проводити за допомогою тестових завдань, так як вони економлять дорогоцінний час на уроці, а також закріплюють навички роботи з тестовими завданнями, які продовжують підготовку учнів до ЗНО. Перевірити правильність виконаної роботи можна взаємоперевіркою за зразком, за допомогою учнів-консультантів.

Можна перевірити знання, уміння та навички, здобуті на уроці, методом практичних вправ, розв'язування типових, а також нестандартних ситуацій; методом «вільного письма» тощо.

Важливим моментом на уроці є оцінювання роботи учнів на уроці. Оцінювання – це один із методів стимулювання учнів. Він передбачає вплив на учня, заохочення, авансування його навчальної діяльності, створення відчуття натхнення, що породжене видимим успіхом. Слід пам'ятати, що поточні оцінки повинні стимулювати учнів, допомагати навчанню. Учні повинні відчувати радість успіху, навіть якщо він незначний. Акцент робити на слові «успіх», а не на слові «незначний».

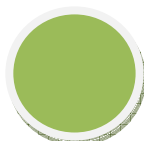
Прийомами стимулювання учнів є:

- Високі оцінки;
- Похвала перед колективом;
- Подяка батькам;
- Нагородження грамотами на уроці «найактивніший учень», «генератор оригінальних ідей» тощо.

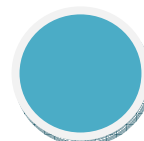
Останнім етапом роботи на уроці є рефлексія. Це один із дуже важливих етапів, оскільки учні повинні проаналізувати всю інформацію, отриману на уроці, з'ясувати, чи справдилися їхні прогнози, які вони зробили на початку уроку, і визначити, наскільки урок був ефективним. Таким чином здійснюється самоаналіз уроку. Здійснюючи самоаналіз, можна використати різнокольорові картки емоційного настрою:

«Мені радісно»

«Я розмірковую»

«Мені сумно»

або смали:

Останнім етапом є підбиття підсумків, який пропоную провести методом за допомогою «Синкану» (в рос. варіанті – сінквейнів) – у перекладі з франц. «поетичний п'ятирядник»). У такий спосіб учень має можливість з великого

обсягу інформації відібрати головне і подати його в стислій формі. Синкан повинен мати певну форму, а саме:

- 1-й рядок – один іменник: головне, про що йдеться мова в даній темі;
- 2-й рядок – два прикметники: описують вивчене явище (подане в першому рядку);
- 3-й рядок – три слова: одне дієслово чи опис дії;
- 4-й рядок – чотири слова: фраза, яка передбачає особистісне ставлення до теми;
- 5-й рядок – одне – два слова: синонім до іменника в 1-му рядку.

Наприклад, наприкінці уроку, на якому познайомилися із драматичним етюдом О.Олеся «По дорозі в казку», можна провести «Синкан» таким чином:

1-й рядок: Вождь:

2-й рядок: Цілеспрямований, вірний;

3-й рядок: Любить, вірить, веде;

4-й рядок: Дорога в щасливе життя;

5-й рядок: Лідерство.

Можна використати знову ж таки, метод незакінчених речень: «До сьогоднішнього уроку я знав.....», «Сьогодні на уроці дізнався.....», «Сьогоднішній урок змусив мене замислитися над.....», «Цей урок спонукає мене до.....» тощо.

Зважаючи на різний рівень підготовленості учнів, на різні навчальні можливості учнів, необхідно використовувати диференційований підхід у навчанні. Розподіляючи учнів у малі групи, враховувати їхні індивідуальні особливості і давати їм завдання різного ступеня складності. Під час перевірки домашнього завдання використовую картки із завданнями різного рівня складності. Для домашньої роботи планувати теж завдання різного рівня складності і давати учням на вибір.

У додатках 1-3 наведу приклади трьох власних методичних розробок уроків з української літератури за творчістю І.Франка.

ВИСНОВОК

Таким чином, можна зробити висновок, що:

- здатність критично мислити є навичкою, яку треба формувати, розвивати в навчальному середовищі;

- багато залежить від педагога, наскільки він забезпечив необхідні умови для розвитку критичного мислення. Але відповідальність за власне навчання та застосування критичного мислення, врешті, лежить на самих учнях. Середовище, створене викладачем на уроці, має надавати необхідні умови для критичного мислення, але мислити мають самі учні.

Для стимулювання критичного мислення, викладачеві потрібно:

- виділити час та забезпечити можливості для застосування критичного мислення;
- дозволити учням вільно розмірковувати та приймати різноманітні ідеї та думки; цінувати критичні міркування учнів.
- сприяти активному залученню до процесу навчання;
- забезпечити учнів середовищем, вільне від насміхань;
- висловлювати віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження;

У свою чергу, щоб почати ефективно практикувати критичне мислення, учні повинні розвивати упевненість у собі і розуміння цінності власних думок та ідей; брати активну участь у навчальному процесі; ставитись з повагою до різноманітних думок; бути готовим породжувати та відкидати судження.

Тема. Інтимна лірика Івана Франка. «Зів'яле листя».

Мета: познайомити учнів з поетичною збіркою «Зів'яле листя»;

допомогти зрозуміти неперевершену красу інтимної лірики І. Франка, розкрити світ почуттів і пристрастей, створений поетичним словом великого майстра;

розвивати вміння учнів аналізувати ліричні твори, навички виразного читання, зв'язне мовлення;

виховувати шанобливе ставлення до інтимних почуттів людей, чистоту і шляхетність почуттів.

Обладнання: портрет Івана Франка, літературна виставка творів поета, поетична збірка «Зів'яле листя», тексти поезій, хрестоматії, учнівські малюнки до творів поета, аудіозапис пісні В. Козловського «Знаєш» (на слова І. Франка), ілюстрації до творів поета.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Організація класу.

II. Розминка «Додайте речення»

- Мені весело, коли...
- Я люблю, коли...
- Я хочу, щоб...
- Мені сумно, коли...
- Мені соромно, коли...
- Мені боляче, коли...

III. «Мозкова атака»

- Які почуття притаманні людині?
(Кохання, ненависть, симпатія, заздрість, гнів, милосердя...).
- Про які почуття здебільшого мовчать, а якщо і говорять, то напівголосно?
(Про кохання)
- Без якого почуття не може жити жодна людина?
(Кохання)
- Що приносить одним радість, а іншим – розчарування, одним – біль, а іншим – щастя?
(Кохання)
- Кохання – прекрасне почуття, якому присвятили найкращі свої роботи художники, музиканти, поети. Нерозгадана таємниця, і щоб висвітлити це почуття, треба поєднати всі види мистецтва: музику, живопис, слово. Ось тому наш урок і буде сьогодні незвичайний.

IV. Мотивація навчальної діяльності та повідомлення теми уроку

- Так, саме про кохання ми сьогодні з вами поспілкуємося. Зважаючи на те, що у нас урок літератури, то уточнимо: про кохання у житті і творчості письменника. Творчість якого письменника вивчали ми на попередніх уроках?
(Творчість Івана Франка)
- Як по-іншому називають у літературі цього великого чоловіка?
(Каменярь)
- Чому його так називають?
(Тому що він своїми неперевершеними творами, своїми статтями торував шлях усьому українському народу до кращого майбутнього)

- На попередніх уроках ми відкрили для себе Франка – революціонера, борця за долю народу, знайомлячись із творами «Гімн», «Гримить», «Каменярі» (демонстрація ілюстрацій до вказаних творів); з Франком – патріотом, згадуючи повість «Захар Беркут», з якою були ознайомлені ще зі шкільної лави (демонстрація ілюстрацій до повісті).

- Але є в нього й інші твори, чудові, пристрасні, сповнені ліризму й почуттів. Якщо ми говорили про почуття, про кохання, згадували творчість Франка, то, як ви гадаєте, як звучатиме тема сьогоднішнього уроку?

(Інтимна лірика Івана Франка)

V. Прогнозування очікуваних результатів

- Що ви очікуєте від нашого сьогоднішнього уроку?

VI. Перевірка домашнього завдання

- Перш ніж перейти до опрацювання нової теми, перевіримо, як ви засвоїли попередній. Перевіримо у вигляді літературного диктанту.
- 1. Іван Франко народився в
- 2. Письменник мав вищу освіту, тому що закінчив
- 3. Франко є автором історичної повісті
- 4. Збірка віршів «З вершин і низин» розпочинається віршем
- 5. Ця збірка присвячена
- 6. Поема, яка розпочинається словами «Народе мій, замучений, розбитий, мов паралітик той на роздорожжю, людським презирством, ніби струпом, вкритий. Твоїм будучим душу я тривожу...», називається
- 7. Збірка казок І. Франка для дітей називається
- 8. Автобіографічні оповідання про дитинство Франка називаються
- 9. Є. Рафалович, Регіна, Стальський – це головні герої повісті
- 10. Жінок, яких кохав Франко, звали
- 11. Збірка інтимних віршів Франка називається

Взаємоперевірка диктанту і перевірка за зразком на дошці

Правильні відповіді:

1. 1856р. с. Нагуєвичі (Львівська обл.).
2. Львівський університет.
3. «Захар Беркут».
4. Гімн.
5. Дружині.
6. «Мойсей».
7. «Коли ще звірі говорили».
8. «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», «Олівець».
9. «Перехресні стежки».
10. О. Рошкевич, Ю. Дзвонковська, Ц. Журовська.
11. «Зів'яле листя».

VII. Сприйняття і засвоєння нового матеріалу

1. Слово вчителя

- Недаремно ми закінчили літературний диктант запитанням про збірку інтимних віршів «Зів'яле листя». Про неї і піде сьогодні мова.

М. Коцюбинський писав: «У І.Франка є прекрасна річ – лірична драма» «Зів'яле листя». Се такі легкі, ніжні вірші, з такою широкою гамою чувства і розуміння душі людської, що, читаючи їх, не знаєш, кому віддати перевагу: чи поетові боротьби, чи поетові – співцеві кохання і настроїв... Взагалі, Франко – лірик високої проби...».

- Коцюбинський називає збірку віршів ліричною драмою. Давайте згадаємо ознаки лірики і драми. У вас на столах на роздаткових листках є ознаки цих родів літератури. Ваше завдання – знайти їм відповідну назву.

Лірика

1. Наявність елементів сюжету, описів.
2. Висока емоційність, схвильований тон розповіді.
3. Зображення людини через відтворення її переживань.
4. Інтенсивне використання образотворчих засобів (епітети, порівняння, метафора, персоніфікація..)

Драма

1. Драматичний конфлікт.
2. Художнє відтворення подій повсякденного життя.
3. Закінчення драми найчастіше нещасливе для головного героя.
4. Викриття і засудження недоліків у характері персонажів.

- Познайомившись детальніше із збіркою «Зів'яле листя», ви спробуєте або погодитись зі словами Коцюбинського про те, що вона є ліричною драмою, або спростувати, довівши свою думку.
- Прочитайте, будь ласка, поезію «Тричі мені являлася любов» (Читають троє учнів по черзі).
- Про що вона розповідає нам?
(Про три великих кохання у житті Франка).
- Саме цим жінкам і присвячена збірка інтимних віршів.
 - Вона була написана у 1896р. після знайомства з Целіною Журовською. Збірка складається із трьох розділів – трьох жмутків. Символічна назва збірки і те, що слово «розділ» замінено словом «жмуток».
- Одна несміла, як лілея біла,
З зітхання мрій уткана, із обснов
Сріблястих, мов метелик підлетіла.

- Кому присвячені ці рядки?
(О. Рошкевич)
- Що ви знаєте про О. Рошкевич?
- Саме їй присвятив Франко перший жмуток віршів. Поезії першого жмутку:

«За що, красавице, я так тебе люблю»

«Раз зійшлися ми случайно»

«Я не надіюсь нічого»

«Безмежнеє поле в сніжному завою»,

.....

- Прочитайте, будь ласка, поезію «Безмежнеє поле в сніжному завою».
- Які почуття притаманні ліричному герою поезії?
(Самотність, душевний біль)
- Чим підкреслений образ самотності героя?
(Зимовим холодом, білим снігом)
- Від чого прагне звільнитися ліричний герой?
- В чому полягає помилка ліричного героя?
(Від себе не втечеш)
- І завершується перший жмуток поезією «Епілог». Прочитайте, будь ласка, її.
- Чому, на вашу думку, поезія має таку назву?
(Ліричний герой змирився з втратою коханої, але в серці зберіг в серці кохання)
- Які почуття заповнили серце і душу ліричного героя у поезіях першого жмутку?
(Самотність, біль від нерозділеного кохання)

- Явилась друга – гордая княгиня...
- Кому присвячені ці рядки?
(Целіні Журовській).
- Розкажіть про стосунки І. Франка з Целіною.
- Саме їй присвячено другий жмуток, до якого входять поезії:

«Червона калино, чого в лузі гнешся?»
 «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»
 «Хоч будеш ти квіткою цвісти»
 «Твою красу я переллю в пісні»
 «Ой дубочку зелененький»

- Прочитайте, будь ласка поезію «Червона калино, чого в лузі гнешся?»
(мовчки)
- Поезія має слова-образи, слова-символи. Назвіть найголовніші з них
(Дуб і калина)
- Що або кого символізує дуб?
(Чоловіка)
- Що або кого символізує калина?
(Жінку, дівчину)
- Спробуймо прочитати в ролях цю поезію.
(Читають в ролях)
- Яку гостру проблему порушує автор цими словами-символами?
(Проблему емансипації)
- Якою ви уявляєте калину?
(Мужньою, не боїться ні грому, ні бурі, прагне духовного багатства).
- Яка особливість побудови поезії?
(У формі діалогу)

- З якою метою, на вашу думку, автор використовує цей прийом?
(Для підсилення драматизму)
- Чим ще підкреслюється драматизм становища калини?
(Повторами)
- Прочитаємо поезію «Ой ти, дівчино, з горіха зерня».
- Як називає ліричний герой дівчину і чому?
- (Горіхове зерня, бо вона маленька)
- На якому прийомі побудована ця поезія?
- (Контрастні порівняння)
- Зачитайте їх.
- Саме такими є контрастні переживання, викликані нерозділеним коханням.
- Майже кожна поезія другого жмутку «так і проситься в музику» (за словами Коцюбинського), багато з них мають народнопісенну основу. Чимало композиторів черпали натхнення у Франковій поетичній скарбниці, а деякі вірші стали народними піснями, зокрема «Червона калино, чого в лузі гнешся?», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня».
- Чому автор звертається у другому жмутку до образів природи?
(Природа виліковує)
- Як охарактеризувати стан душі ліричного героя?
(Він намагається знайти співчуття свої почуттям і стражданням в природі)
- Явилась третя: жінчина чи звір?...
- Кому присвячені ці рядки?
(Ю. Дзвонковській)
- Що ви можете розказати про кохання Франка до Юзефи?
(Із листа І. Франка: «Фатальне для мене було те, що вже, листуючись із моєю теперішньою жінкою, я здалеку пізнав одну панночку польку і закохався в неї. Отся любов перемучила мене дальших 10 літ».)

- Іван Франко на той час уже був одружений з Ольгою Хоружинською, яка була йому хорошим другом, вірною дружиною, прекрасною матір'ю. Саме Юзефа Дзвонковська, точніше, сильне та глибоке кохання Франка до Юзефи, і стало поштовхом до написання всієї збірки. А кохання до Юзефи присвячено третій жмуток, до якого входять такі поезії:

«Не можу жить, не можу згинуть»

«Тричі мені являлася любов»

«Я хтів кінець життю зробить»

«Байдужісінько мені тепер»

«Отсей маленький інструмент»

.....

- Прочитайте поезію «Отсей маленький інструмент».
- Які думки відвідують ліричного героя?
(Про самовбивство)
- Чому?
- Звертаючи увагу на назви інших віршів цього жмутку, як можна пояснити стан ліричного героя.

(Він знаходиться на межі самогубства, бо вже несила терпів сердечній муці)

- Ось ми і проаналізували збірку «Зів'яле листя». Але вершиною інтимної лірики поета є поезія другого жмутку, яка має назву «Чого являєшся мені у сні». Геній поета підняв завісу над таїною кохання. Тож вислухайте цю сповідь серця з належною шаную до найглибшого почуття людини.
(Зачитую сама напам'ять).
- Які почуття висловлює поет у вірші?
(Глибоке і сильне кохання та душевний біль)

- Чи помітили ви, що у поезії змінюється ритм? Що автор намагається передати цим прийомом?
(Схвильованість)
- Ми наче чуємо, нерівне переривчасте дихання людини, яку душать ледь тамовані сльози.
- Чому друга частина вірша вимовляється у прискореному темпі? (Герой не може стримати навали почуттів, він поспішає висловити їх, не може зупинитися, мусить викласти все, що мучить його) .
- Зачитайте другу половину другої строфи. («В життю мене ти й знати не знаєш...»)

Розглянемо синонімічні ряди поезії.

- Чому являєшся, а не снишся? Чому звертаєш ти до мене очі, а не дивишся на мене? Чому уста німі, а не мовчиш?
(Бо сон незвичайний, йому сниться кохана, від якої залежить щастя).
- А зараз пропоную вам розглянути алегоричні образи жінок і розказати, кого ви бачите в цих алегоричних образах?

(На дошці три зображення жінок: біла лілея, горда жінка, пантера)

- 1-й малюнок – алегоричний образ котрої з коханих жінок?
- 2-й малюнок?
- 3-й малюнок?
- А тепер згадаємо слова Коцюбинського, коли він називає «Зів'яле листя» ліричною драмою. Доведіть або спростуйте ці слова.
- Отже, ми змогли пересвідчитись, що кохання – то велика сила, яка штовхає людей на безрозсудливі вчинки, на нехтування своєю гордістю, навіть на самогубство, штовхає у темну безодню. А митців – і на створення шедеврів.

VIII. Закріплення нового матеріалу

1. Робота в зошиті

- Законспекуйте назви поезій з трьох жмутків, а також основний мотив жмутків, прочитайте і запам'ятайте.

2. Робота в парах

- Розкажіть один одному прочитане.

3. Оцінювання

Тести:

1. Збірка інтимних віршів І. Франка називається

- А «Мій Ізмарагд»
- Б «Зів'яле листя»
- В «З вершин і низин»

2. Розділи збірки називаються

- А Глави
- Б Дії
- В Жмутки

3. Першим коханням Франка була

- А О. Рошкевич
- Б О. Хоружинська
- В Ю. Дзвонковська

4. Слова «Явилась друга – гордая княгиня» характеризують

- А О. Рошкевич
- Б Ю. Дзвонковську

В Ц. Журовську

5. Ц. Журовська не відповіла Франкові взаємністю, тому що

- А Була гордою аристократкою
- Б Була смертельно хвора
- В Боялася судимості Франка

6. Народнопоетичні образи складають основу віршів

А «Безмежнеє поле в сніжному завою»

Б «Червона калино, чого в лузі гнешся...»

В Ой ти, дівчино, з горіха зерня.

7. Збірка «Зів'яле листя»- це, за висловом Коцюбинського, це

А Лірична трагедія

Б Лірична комедія

В Лірична драма

8. У рядках

Чом твої устонька – тиха молитва,

А твоє слово – гостре як бритва.

автор використовує прийом

А Алегорію

Б Градацію

В Порівняння

9. Ознаками лірики є

А спокійний тон розповіді

Б наявність чіткого сюжету

В зображення людини через відтворення її переживань

10. Ю. Дзвонковська асоціюється у Франка з

А Диким лебедем

Б Звіром

В Горлицею

Г Лілею

11. Інтимна лірика І. Франка – це

А Ліричні твори

Б Почуття людини

В Про природу

Взаємоперевірка за зразком на дошці

Оцінювання

ІХ. Творча робота

- А зараз я попрошу вас написати лист ліричному герою і висловити в ньому свої побажання чи, можливо, свої співчуття, чи захоплення тощо. Ваш лист може розпочинатися словами: «Шановний друже, вибач, будь ласка, за те, що торкаюся найпотаємніших твоїх почуттів, але...»

(Учні працюють, а в цей час звучить пісня «Знаєш» на слова І. Франка у виконання В.Козловського)

Х. Підсумок уроку

- Ось і добіг кінця наш урок. Якою була тема нашого уроку?
- Чи справдилися ваші очікування від уроку?
- Якщо справдилися, то які саме? (Якщо якісь не справдилися, то можна перенести на наступний урок відповідні завдання)
- Який настрій заповнив вас на нашому уроці? Чому? Використайте емоційні картки (червоний – радість, веселий настрій; зелений – сумний настрій, синій - байдужість). Поясніть, будь ласка, чому саме такий настрій?

ХІ. Домашнє завдання

1. Вивчити вірш «Чого являєшся мені у сні».
2. Додатково для окремих учнів на наступний урок + підготувати доповідь про Мойсея – біблійного персонажа.

Тема. Іван Франко. Патріотичні мотиви в поемі «Мойсей».

Мета: познайомити з поемою І. Франка «Мойсей», зокрема з прологом;
розкрити образ ліричного героя;
розвивати вміння аналізувати поетичний твір, усне зв'язне мовлення;
виховувати в учнів почуття патріотизму, спрямовувати до вищих
духовних цінностей.

Обладнання: портрет І.Франка, підручник з української літератури, 10 кл;
хрестоматія з української літератури, 10 кл., зображення
скульптури Мойсея, Біблія.

Тип уроку: комбінований

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Розминка «Доповніть речення»:

- Мені добре, коли...
- Мені затишно, коли...
- Я пишаюся собою, коли ...
- Я задоволений собою, коли...

III. Перевірка домашнього завдання:

Читання напам'ять поезії «Чого являєшся мені у сні» (опитую 5-6 учнів)

IV. Мотивація навчальної діяльності

Робота над афоризмами:

На дошці – 3 афоризми

1. Люблять батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя (Сенека).
2. Той, хто не любить своєї країни, нічого любити не може (Дж. Байрон).
3. Той, хто в біді кидає свій народ, стає її ворогом (Ч. Айтматов).

Питання:

- Як ви розумієте ці афоризми?
- Яка із людських чеснот об'єднує ці крилаті вислови?

(Патріотизм)

- Як ви розумієте, що таке патріотизм?

(Патріотизм - це особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни і свого громадянства, мови, традицій. Це здатність до самовідданості і самопожертви заради своєї країни, свого народу та його цінностей)

V. Повідомлення теми уроку і прогнозування орчікуваних результатів

- Враховуючи те, що ми вивчаємо творчість І.Франка, і те, що говорили щойно про патріотизм, то як ви гадаєте, як звучатиме тема нашого сьогоднішнього уроку?

(Патріотичні мотиви у творчості поета)

- Дійсно, сьогодні на уроці ми познайомимося з філософською поемою «Мойсей», вірніше, з прологом до поеми, в якому звучать патріотичні мотиви.
- (Записуємо тему на дошці і в зошиті)
- Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

VI. Надання інформації

Виступ учнів з доповідями: (диференційоване завдання)

1-й учень – «Історія написання поеми «Мойсей»;

2-й учень – «Мойсей – біблійний персонаж»;

3-й учень – «Історія єврейського народу в поемі І.Франка «Мойсей»

1. Первинне знайомство з прологом:

- Прослухайте вступ до поеми, дайте відповіді на питання: «У формі чого написаний вступ до поеми?»

(Читає викладач)

(Учні відповідають: «У формі звернення»)

1. Усвідомлення змісту прочитаного

- До кого звертається І.Франко?

(Учні відповідають: «До українського народу».)

- Чому звернення адресоване до українського народу, якщо у поемі мова йде про долю єврейського народу? Що спільного у єврейського та українського народів?

(Тому що віками український народ був пригноблений, уярмлений іншими державами, був бездержавний, як і єврейський народ)

- Чи можна сказати, що устами ліричного героя до українського народу звертається сам І.Франко?

2. Вторинне читання тексту

- Прочитайте ще раз вступ і знайдіть, на скільки частин можна поділити його і чому?

- Які основні думки пронизують першу та другу частини?

(У першій частині – Українська нація – хвора, слабосильна, принижена бездержавним становищем; у другій частині – сподівання на те, що нація повстане, народ стане господарем на своїй землі)

- Давайте спробуємо визначити тему вступу

(Тема народу, його минулого й майбутнього, місця серед інших народів)

- Яка головна думка пронизує пролог?

(Віра поета у невичерпні сили народу, в те, що, попри тяжкі поневіряння, український народ матиме щасливе майбутнє).

VII. Інтерактивна вправа

1. Дискусія

- Яку із сусідніх держав згадує у пролозі Франко і чи були в нього на це підстави?

Питання для дискусії:

- Скажіть, будь ласка, чому українці і росіяни вважають себе братами-слов'янами, але протягом століть панує чи то політична, чи то національна ворожнеча? (Приймати всі відповіді учнів)

2. Робота з текстом

Завдання для кожного ряду

1-ша група - Знайти епітети, визначити їх роль, емоційну наснаженість.

2-га група – Знайти риторичні запитання і пояснити їхню значимість у пролозі.

3-тя група – Знайти в тексті порівняння і пояснити їхню роль у тексті.

- Зверніть увагу на слова у вступі:

«Та нам, знесиленим журбою,

Роздертим сумнівами, битим стидом, —

Не нам тебе провадити до бою! »

- Що має на увазі поет?
 - Чи можна сказати, що пролог до поеми «Мойсей» - це заповіт українському народові? Чому?

3. Асоціативний куц

- Як ви вважаєте, чи притаманні риси людини – провідника народних мас - Мойсею?
- Яка із названих вище рис найбільше освітлена у вступі до поеми «Мойсей»? Відповідь обґрунтуйте.

4. Вільне письмо

- Напишіть лист звернення сучасників до поета на тему «Патріотизм сьогодні».

VIII. Підведення підсумків та

1. Сенкан:

- 1) Мойсей:
- 2) Самовідданий, невпевнений,
- 3) Виводить народ з рабства;
- 4) Потрібно бути впевненим у собі;
- 5) Патріот, лідер.

2. Доповни речення:

- Сьогодні на уроці я познайомився з
- Мені цікаво було дізнатися про те, що...
- Мені соромно, що.....
- Я вірю в те, що.....

IX. Домашнє завдання

Виразно читати пролог до поеми «Мойсей».

1) написати висловлювання (3-5 реч) «Чи потрібні сучасності патріоти?»; 2) Прочитати «Перехресні стежки»

1) написати невеличке висловлювання «Патріотизм – це модна риса чи потреба душі?»; 2)Прочитати «Перехресні стежки», виписати цитати, що характеризують Є.Рафаловича, Стальського, Регіну.

Література:

1. Ницета В.А. Технологія життєтворчих проектів на уроках української мови та літератури / навчальний посібник: випуск 4 (64)/ .- Харків «Основа», 2009
2. Критичне мислення на уроках української мови та літератури. / Упоряд. Крайня М.І. - Харків «Основа», 2009
3. Уроки математики в сучасних технологіях: теорія і практика. Розвиток критичного мислення. Модульне навчання. Харків «Основа», 2007